

Lyhyt johdatus Simondoniin¹

Ranskalainen tekniikan ja tieteenfilosofi Gilbert Simondon (1924–1989) on vasta viime vuosina noussut tunnetummaksi Ranskan ulkopuolella. Ennen 2000-lukua hänen teoksiaan ei ole ollut saatavilla englanniksi, mutta myös Ranskassa Simondonilta ilmestyi oikeastaan vain kaksi teosta vuosina 1958–1989. Näistä tunnetuin oli hänen kaksiosaisen väitöskirjansa ensimmäinen osa, *Du mode d'existence des objets techniques* (MEOT), joka ilmestyi 1958. Väitöksen toinen osuus, valtava *L'individuation à la lumière des notions de forme et d'information* (ILFI) – jota Simondon myös puolusti 1958 – vuorostaan ilmestyi lopulta kahdessa osassa, ensimmäinen 1964 ja toinen Simondonin kuolinvuonna 1989. Yksissä kansissa ILFI ilmestyi ensimmäisen kerran vasta 2005.

MEOT kääntyi englanniksi lopulta 2017 (*On the Mode of Existence of Technical Objects*) ja ILFI:n käännöksen on määrä ilmestyä vihdoin kesä–heinäkuun vaihteessa 2020 (*Individuation in Light of Notions of Form and Information*). Simondon julkaisi myös runsaasti yksittäisiä tekstejä, joita ilmestyi ranskalaisissa lehdissä. Hänen kirjoituksensa käsittelevät yleisemmän tekniikan ja tieteenfilosofian lisäksi niin tekniikan ja insinööritekniikan historiaa, psykologiaa, kybernetiikkaa, kommunikaatiota kuin ”keksimistä” (*invention*), mielikuvitusta, havaintoa ja estetiikkaa. Hän myös vaali käytännönläheistä suhdetta teknologiaan ja piti lukiolaisille tekniikkalaboratoriota, jossa rakennettiin muuan muassa televisiovastaanotin.

Simondon-tutkimus sekä hänen ajattelunsa hyödyntäminen lukuisilla aloilla on noussut Ranskan ulkopuolella oikeastaan vasta 2000-luvulla. Toisaalta vaikka filosofi oli maassaan kohtalaisen tunnettu, ei Simondon-keskeistä ranskalaista tutkimustakaan ole ilmeisesti ollut juurikaan ennen 1990-lukua. Suuri osa Simondonia hyödyntävistä tutkijoista keskittyy tekniikan ja teknologian filosofiaan, jotka olivatkin filosofille itselleenkin ensisijaisia kiinnostuksen kohteita. Nopea digitaaliteknologian leviäminen ihmisten elämänpiiriin on pakottanut etsimään uusia tapoja ymmärtää teknologian jokapäiväisyyttä filosofisesti. Simondonin pääasiassa käytännön teknisistä laitteista lähtevä ja laajoihin, jopa globaaleihin teknisiin verkostoihin sekä tekniikan filosofiseen ymmärrykseen ulottuva analyysi näiden järjestelmien ”evoluu-tiosta” on osoittautunut hedelmälliseksi tavaksi kohdata uuden aikakauden ongelmia. Simondon on vaikuttanut esimerkiksi sellaisiin filosofeihin ja ajattelijoihin kuin Gilles Deleuze, Bruno Latour, François Laruelle, Gilles Châtelet, Étienne Balibar, Bernard Stiegler, Yuk Hui, Adrian Mackenzie, Isabelle Stengers, Elizabeth Grosz, Brian Massumi, Andrew Feenberg sekä Paolo Virno.

Lyhyesti Simondonin ajattelusta

Simondonia voisi karkeasti ja näille perinteille hieman väkivaltaa tehden kutsua fenomenologiksi ja prosessiontologiksi (tai prosessifilosofiksi). Toisaalta hänen ajatteluaan voisi luonnehtia ”omintakeiseksi kybernetiikaksi” – tai hänen itsensä sanoin ”mekanologiaksi” eli yleiseksi koneiden tieteeneksi. Joka tapauksessa Simondoniin on vaikuttanut niinkin sekalainen joukko kuin Maurice Merleau-Ponty, Henri Bergson, Georges Canguilhem, Jean Hyppolite, kyberneetikot Norbert Wiener sekä Raymond Ruyer, antropologi André Leroi-Gourhan, amerikkalainen pragmatismi, prosessifilosofia (esim. Alfred N. Whitehead), biologi Jakob von Uexküll, Baruch Spinoza sekä kreikkalaiset luonnonfilosofit. Lisäksi aikansa tieteellinen, erityisesti biologian, kemian, fysiikan, kulttuurin, antropologian sekä psykologian tutkimus näkyvät hänen teoksissaan. Tähän voidaan lukea myös tekniikan historia ja se, että Simondon pyrki laaja-alaisesti ymmärtämään teknisiä laitteita ja prosesseja käytännössä – MEOT:in alkupuoli onkin filosofisten ajatusten täydentäjänä pikkutarkkaa teknisten laitteiden kuvausta.

Simondonin ajattelu voidaan jakaa kahteen toisiinsa limittyvään kokonaisuuteen. Tunnetumpi on tekniikan filosofia, jossa yleisellä tasolla keskitytään ymmärtämään teknologiaa ja tekniikkaa sen lähtökohtien ja inhimillisyyden näkökulmasta. Lähtöasteena tälle on MEOT, mutta monet myöhemmät kirjoitukset tarkentavat ja laajentavat aikaisempia ajatuksia. Toisaalta Simondon pyrkii rakentamaan eräänlaista ”kyberneettistä” tai prosessifilosofista yhteisteoriaa *individuation* filosofian avulla (ILFI)². Tämä ajattelu on myös MEOT-teoksen ja ”Kulttuuri ja tekniikka” -tekstin taustalla. Käsillä oleva käänös on osittain valikoitunut juuri siksi, että se esittelee Simondonin ajattelun eri puolia, vaikka lopulta keskeisin onkin tekniikka-kulttuuri-suhde.

Lyhyesti teknisistä objekteista ja tekniikasta

Taustalla MEOT-teoksessa on kirjoitusaikansa ranskalainen ja osittain globalikin keskustelu, joka Simondonin mukaan on väärinymmärtänyt teknisten objektien luonteen. Niitä on joko käsitelty materiaalisina laitteina, jotka ovat alistettuina välineellisille päämäärille tai sitten niitä pelätään autonomisina toimijoina, joilla on vihamielisiä aikeita ihmistä kohtaan. Keinotekoinen jaottelu tekniikkaan ja kulttuuriin on johtanut siihen, että monipuolinen inhimillisten pyrkimysten ja luonnonvoimien todellisuus on piiloutunut: ihmisen ja luonnon välittäjänä toimivien teknisten objektien maailma. Kulttuuri on kohdellut teknistä objektia ”kuin muukalaista, jonka sisään on suljettu – väärinymmärretty, materialisoitu, orjuutettu – jotain inhimillistä”. Koneet tuottavat vieraantumista, koska niiden todellista teknisyyttä, olemassaolon moodeja, kehittymistä, mahdollisuuksia ja koko ”luonnetta” ei tunneta. Tämä näkyy juuri siinä, että ne ”uupuvat merkitysten maailmasta sekä kulttuurin rakentavien arvojen ja käsitteiden luettelosta”.³

ILFI:ssä laajemmin käsitellyn individuaation filosofian nojalla Simondon katsoo teknisten objektien olevan pikemminkin *sarjoja, jotka säilyttävät yhtenäisyyttä tulemisessa*. ”Ihmisluonto” on aina jo lähtökohtaisesti tekniikassa: ihminen on keksinyt objektin, se on ulkoistettua tai konkretisoitunutta ihmisajattelua, toimintaa ja eleitä, ja toisaalta se välittää informaatiota. Simondon kuitenkin huomauttaa, että objektit eivät koskaan ole täydellinen kuva kehittäjensä ajattelusta ja toiminnasta. Niillä on aina jonkin verran ”määrittämättömyyttä” (*indétermination*), joka mahdollistaa niiden siirtämisen käyttöyhteydestä toiseen ja toisaalta niiden jatkokehittelyn. Teknisemmin sanottuna tällainen objekti on ”avoin” (”herkkä”) ulkopuolen informaatiolle. Simondonille tekninen täydellisyys on juuri tämän määrittämättömyyden rajan viilaamista. Usein ajatellaan automaation kulkevan käsi kädessä teknisen täydellistymisen kanssa. Todellisuudessa automaatio on alhaisen tason täydellistymistä, sillä sen hyödyntäminen vaatii usein teknisen objektin toiminnan ja käyttöyhteyksien mahdollisuuksien rajaamista – se ei ole enää yhtä avoin ulkopuolen informaatiolle.

Tekniset objektit kehittyvät abstraktista konkreettiseen, mikä tarkoittaa yksinkertaistaen, että teknisestä objektista tulee ympäristön elementtejä osaksi toimintakokonaisuuttaan omaksuva verkostomainen kokonaisuus. Tämä vaatii myös edellä mainittua avoimuutta ulkopuolen informaatiolle, ja näin objekteista tulee hienovaraisia, mutta samalla niitä on vaikeampi siirtää yh-

teydestä toiseen. Simondon katsoo, että tällainen objekti saa organismin kaltaisia piirteitä (mutta ei ole identtinen sen kanssa). Tätä verkostomaista kokonaisuutta, jossa yhdistyvät tekninen objekti (ja sen elementit eli osat) sekä ympäristö ja lopulta ihminen, hän kutsuu tekniseksi individuaaliksi. Tämäkään ei ole vielä tekniikan korkein muoto. Simondonin mukaan teknisyyden todellinen luonne ja voima ilmenevät vasta verkostoissa, jotka ylittävät lokaalit yhteisöt ja kulttuurit.

Näinä laajoina verkostoina tekniikan objektit voivat välittää ihmisyhteisöllisyyden korkeinta muotoa, *transindividuaalisuutta*. Se tarkoittaa yksilöiden toimimista yhteisönä, joka ei kuitenkaan hukkaa yksilöllisyyksiä. Tämä yhteisöllisyys tarjoaa ”ratkaisun” olemassaolon ongelmiin, joita yksilöt eivät yksinään kykenisi ratkaisemaan. Objektit ovatkin aina keksintöinä ”ratkaisuja”, jotka voidaan jakaa ihmisten kesken. Tämä johtuu objektin kyvystä tiivistää ja konkretisoida ihmisen olemista (ajattelu, toiminta, informaatio) ja toimia jaettuna ratkaisuna kollektiivisiin ja yksilöllisiin ongelmiin. Yksi moderni esimerkki tästä transindividuaalisuuden välittämisestä on globaalin kommunikoinnin järjestäminen internetverkon avulla.

MEOT-teoksen loppupuolella Simondon siirtyy antropologiseen ja filosofiseen analyysiin tekniikan luonteesta. Hän peräänkuuluttaa filosofista analyysiä, joka rakentaa uudenlaista humanismia – tai ”uutta ensyklopedismia” – ja ymmärtäisi tekniikan ja tekniset objektit omassa olemisessaan, ei alistaisina kulttuurisille, taloudellisille tai sosiaalisille päämäärille. Tämän uuden, teknisyyden luonnetta kartoittavan humanismin voi nähdä eräänä digitaalisen humanismin edelläkävijänä. Kaikesta huolimatta Simondon ei käsitellyt yhtä tekstiä ja hajanaisia osuuksia lukuun ottamatta lähes ollenkaan tekniikan etiikkaa, mutta loi individuaation filosofialla ja teknisyyden analyysillä eettisen ja poliittisen toiminnan mahdollistavat puitteet.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Ks. tekstin koko versio numeron verkkosivuilta (netn.fi/lehti/niin-nain-220). Koko versiossa on mukana myös tarkemmat lähteet.
- 2 Katso tiivistys tästä kokonaisuudesta, Juho Rantala, Blockchain as a Medium for Transindividual Collective. *Culture, Theory and Critique*. Vol. 60, No. 3–4, 2019, 250–263 (esim. 251–254).
- 3 Gilbert Simondon, *On the Mode of Existence of Technical Objects* (Du mode d’existence des objets techniques, 1958). Käänt. Cecile Malaspina & John Rogove. Univocal, Minneapolis 2017, 16. [MEOT]